

Informacija
o rezultatima istraživanja koji se odnose na razloge
ne provođenja cila 3 Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine
o obrazovnim potrebama Roma koji glasi:
Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije/istorije

(Usvojena na 135. sjednici Vijeća ministara BiH održanoj, 6.3.2018. godine)

Januar 2018. godine

SADRŽAJ:

I.	UVOD	3
II.	INFORMACIJA O NEPROVOĐENJU CILJA 3 RAP-a BIH O OBRAZOVNIM POTREBAMA ROMA.....	4
II.1.	IZRADA STRUČNE LITERATURE O HISTORIJI/ISTORIJI, KULTURI I JEZIKU ROMA	4
II.2.	UVOĐENJE ROMSKOG JEZIKA KAO FAKULTATIVNOG PREDMETA U ŠKOLE, U KOJIMA SU DJECA ROMSKE NACIONALNOSTI U VEĆEM BROJU	4
II.3.	OSIGURANJE ALTERNATIVNIH RJEŠENJA IZUČAVANJA ROMSKOG JEZIKA PREMA POSTOJEĆIM ZAKONSKIM PROPISIMA	5
II.4.	OSIGURANJE (IZ OKRUŽENJA) ŠKOLSKE LITERATURE ZA IZUČAVANJE ROMSKOG JEZIKA, U ŠKOLE, U KOJIMA SU DJECA ROMSKE NACIONALNOSTI U VEĆEM BROJU	5
II.5.	STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE PREDAVAČA ZA ROMSKI JEZIK	6
II.6.	USPOSTAVLJANJE SURADNJE SA KATEDRAMA U REGIJI KROZ REGIONALNE INICIJATIVE.....	6
II.7.	PROMOVIRANJE KULTURE I HISTORIJE ROMA KAO VANNASTAVNE AKTIVNOSTI	7
II.8.	IZRADA PRIRUCNIKA ZA NASTAVNO OSOBLJE U CILJU NJIHOVOG UPOZNAVANJA SA ROMSKOM TRADICIJOM, KULTUROM I OBIČAJIMA	7
III.	ZAKLJUČAK.....	8
IV.	PREPORUKA	10

**U prilogu Informacije su:
ANKETNA PITANJA I ODGOVORI NA ANKETNA PITANJA**

I. UVOD

Postupajući po preporuci Vijeća ministara Bosne i Hercegovine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je pripremio Informaciju o rezultatima istraživanja koji se odnose na razloge ne provođenja cila 3 Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma koji glasi: Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije/istorije.

Vijeće ministara BiH je na 108. sjednici održanoj 19. 7. 2017. godine usvojilo Izvještaj o provođenju Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma (u daljem tekstu RAP BiH o obrazovnim potrebama Roma), za školsku 2015/2016 godinu, a koji je ukazao da nadležna ministarstva obrazovanja u Bosni i Hercegovini nisu poduzela ništa u pogledu direktne podrške efektivnoj implementaciji cilja 3 RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma koji glasi: Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije/istorije.

Na navedenoj sjednici, Vijeće ministara je dalo preporuku Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, da u 2017. godini, istraži i pripremi cjelovitu informaciju o stvarnim razlozima ne provođenja ovog cilja, a uzimajući u obzir i činjenicu da ni u prethodnim školskim godinama nadležna ministarstva obrazovanja nisu poduzela nikakve aktivnosti na provođenju mjera cilja 3 koji zahtijeva očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture historije/istorije.

Standardizacija romskog jezika u Bosni i Hercegovini je realizovana (2013.) što je predstavljalo značajan iskorak za dalje aktivnosti na provođenju svih mjera cilja 3. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma.

Očuvanje tradicije i kulture jedan je od ključnih elemenata za opstanak jednog naroda. Jezik u tom procesu ima nezamjenjivu ulogu. Pravo na maternji jezik jedno je od osnovnih ljudskih prava kojeg pripadnici romske populacije ipak ne uživaju. Romski jezik se ne izučava u školama, ni osnovnim ni srednjim, niti kao maternji jezik niti kao fakultativni predmet.

U cilju realizacije preporuke Vijeća ministara BiH, a posebno što ne provođenje Cilja 3 RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma u bosanskohercegovačkim školama daje razloge za zabrinutost i nameće pitanja koja mogu biti u vezi sa postojanjem skrivenih oblika diskriminacije u obrazovnim sistemima BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je pripremio Upitnik sa odgovarajućim setom pitanja, koji je početkom novembra 2017. godine upućen u osam nadležnih ministarstvima obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Odgovore na dostavljeni Upitnik Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, dostavila su četiri kantonalna ministarstva obrazovanja, od ukupno šest kantonalnih ministarstava obrazovanja gdje su nastanjeni Romi, i to: Unsko-sanski Kanton (u daljnjem tekstu: USK), Tuzlanski kanton (u daljnjem tekstu: TK), Hercegovačko-neretvanski Kanton (u daljnjem tekstu: HNK), Kanton Sarajevo (u daljnjem tekstu: KS). Također, odgovore je dostavilo nadležno Ministarstvo obrazovanja Republike Srpske (u daljnjem tekstu: RS). i Odjel za obrazovanje Brčko Distrikt (u daljnjem tekstu: BD). Znači odgovore na upitnik je dostavilo 75% izještajnih jedinica. (U prilogu Anketna pitanja i odgovori ministarstava obrazovanja).

Odgovore na Upitnik nisu dostavila dva kantonalna ministarstva obrazovanja: Zeničko-Dobojski kanton (u daljem tekstu ZDK) i Srednjobosanski kanton (u daljem tekstu SBK).

II. INFORMACIJA O NE PROVOĐENJU CILJA 3 REVIDIRANOG AKCIONOG PLANA BOSNE I HERCEGOVINE O OBRAZOVNIM POTREBAMA ROMA

II. 1. Izrada stručne literature o historije/istoriji, kulturi i jeziku Roma (Mjera 3.2. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Izrada stručne literature o historiji/istoriji, kulturi i jeziku Roma predstavlja, između ostalog, jednu od temeljnih mjera RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma za očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije/istorije. Sva nadležna ministarstva obrazovanja, koja su učestvovala u ispunjavanju upitnika, jedinstvena su u stavu da postojeća literatura ne zadovoljava potrebe romske nacionalne manjine. Analizirajući dostavljene odgovore može se zaključiti da je ključni razlog za takvo stanje *nedostatak finansijskih sredstava*. Kao dodatnu mogućnost za obezbjeđivanje finansijskih sredstava u cilju izrade navedene literature navedeni su, posebno, projekti Evropske unije, ali i mogućnost uključivanja u projekte partnerstva sa nevladinim organizacijama (koje već postižu zapažene rezultate u afirmaciji romske kulture, tradicije i jezika), romskim udruženjima i lokalnom zajednicom, te kroz IPA projekte. *Drugi razlog, uočen od pojedinih ministarstava, je nedovoljno razumijevanje postojanja potrebe te manjak motivacije* za izradu stručne literature. Iako nedostatak finansijskih sredstava, bilo da se radi o budžetskim sredstvima ili drugim izvorima prikupljanja sredstava ukazuje na tešku socijalno-ekonomsku situaciju u Bosni i Hercegovini, evidentna je i nedovoljna senzibilizacija šireg javnog mnijenja, prema pitanjima kulture i tradicije romske nacionalne manjine.

II.2. Uvesti romski jezik kao fakultativni predmet u škole u kojima su djeca romske nacionalnosti u većem broju (Mjera 3.3. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Uvođenje romskog jezika, kao fakultativnog predmeta u škole u kojima su romska djeca u većem broju, kao mjera je predviđena još za školsku 2011/2012. godinu.

Nadležna ministarstva obrazovanja nisu uvela romski jezik kao fakultativni predmet u škole u Bosni i Hercegovini. Razlozi ne uvođenja romskog jezika kao fakultativnog predmeta za romsku djecu navode se: nedostatak finansijskih sredstava, adekvatnih resursa za uvođenje romskog jezika, stručnjaka i literature (prosvjetnih radnika koji su završili smjer Romanologije), potrebnih uvjeta, edukacije budućih edukatora tj. stručnih nastavnika romskog jezika, utvrđivanja NPP, te ne iskazivanja interesa romskih učenika i roditelja za učenje romskog jezika, većeg broja romske djece u školama. No, navode i da posebno zabrinjava činjenica da sve veći broj mladih Roma ne poznaje romski jezik u dovoljnoj mjeri.

Međutim, pojedina ministarstva su počela pripreme za uvođenje romskog jezika, kao fakultativnog predmeta pokretanjem određenih aktivnosti (ne navodi se kojih aktivnosti). USK je donio Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma, a Distriktu Brčko je u završnoj fazi donošenja, gdje je učenje romskog jezika predviđeno kao dopunska nastava na romskom jeziku.

Prijedlozi ministarstava obrazovanja za uvođenje romskog jezika kao fakultativnog predmeta u škole, u skladu sa RAP-om Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma su sljedeći:

- okvire zakonskih rješenja trebalo bi ponuditi na nivou Bosne i Hercegovine, iako postojeći Zakon o osnovnom i srednjem odgoju i obrazovanju nudi zakonsku osnovu za uvođenje romskog jezika kao fakultativnog predmeta (USK);
- da je neophodno obezbijediti okvirni NPP, stručni kadar za realizaciju nastave, neophodnu literaturu na romskom jeziku, utvrditi standarde za edukatore, te ponovno, animirati romske učenike da se izjasne za pohađanje fakultativne nastave na romskom jeziku (većina ministarstava);
- da treba formirati radnu grupu na nivou Bosne i Hercegovine, koja bi kreirala smjernice za program osnovnog i srednjeg obrazovanja, te da bi bilo potrebno kreirati i medijsku kampanju, koja će ovoj problematici pristupiti sa aspekta socijalne i kulturne inkluzije, što bi moglo biti od velikog značaja (HNK).

Nadležna ministarstva (osim Ministarstva prosvjete i kulture RS) navode, da su u cilju provođenja ove mjere (3.3.) uspostavila saradnju sa ženskom romskom mrežom Uspjeh, Save the Children, Orhideja, Švicarski Karitas. Dostavljeni odgovori ukazuju da navedena saradnja ne zadovoljava potrebe djece romske nacionalne manjine. Iz svega proizilazi, da saradnja sa nevladinim organizacijama treba biti na znatno višem nivou.

II.3. Osigurati alternativna rješenja izučavanja romskog jezika prema postojećim zakonskim propisima (Mjera 3.4. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Iako nisu osigurala alternativna rješenja za izučavanje romskog jezika, ministarstva obrazovanja (osim KS) su mišljenja da ih je moguće osigurati prema postojećim zakonskim propisima. Samo jedno ministarstvo obrazovanja (USK) je navelo da će pri tome biti upitan kvalitet, s obzirom na nedostatak standarda, priručnika te kvalificiranih edukatora.

Nadležna ministarstva su mišljenja, da je potrebno osigurati resurse, donijeti okvirne dokumente na nivou Bosne i Hercegovine (USK), ostvariti saradnju i pomoć od strane OSCE-a, Vijeća ministara Bosne i Hercegovine te romskih nevladinih organizacija (TK). Također se pominje i uvođenje dodatne/dopunske nastave, sekcija slobodnih aktivnosti, te neformalno obrazovanje u saradnji sa nevladinim sektorom, prilikom čega je neophodno, primarno obezbijediti obučeni nastavni kadar, te dodatno animirati djecu za izučavanje i učenje romskog jezika (HNK). Navodi se (KS) i da je potrebna promjena pedagoških standarda, jer za malu grupu učenika nije moguće organizovati nastavu.

II.4. Osigurati (iz okruženja) školsku literaturu za izučavanje romskog jezika, u škole u kojima su romska djeca u većem broju (Mjera 3.5. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Samo Distrikt Brčko posjeduje školsku literaturu za izučavanje romskog jezika dok HNK koristi literaturu koja je kreirana od strane nevladine organizacije Save the Children.

Razlozi za ne obezbjeđivanje školske literature za izučavanje romskog jezika su dvojake prirode. Sa jedne strane su oni izrazito finansijske prirode, a sa druge strane je ne iskazivanje interesa romskih učenika/roditelja za uvođenjem romskog jezika pa samim tim nema ni zahtjeva za nabavkom školske literature.

Prijedlozi za osiguranje školske literature za izučavanje romskog jezika u skladu sa RAP-om BiH o obrazovnim potrebama Roma polaze od, obezbjeđivanja finansijske podrške, mogućeg korištenja literature iz susjednih država (s napomenom da mjera nije do sada realizovana), uspostave saradnje na državnom nivou sa OSCE-om kako bi se osigurala dodatna finansijska podrška za kreiranje literature od strane stručnjaka, pa do saradnje sa romskim udruženjima u cilju pružanja podrške za izradu udžbenika, bukvara i čitanki za osnovne i srednje škole, te izradu abecede na romskom jeziku.

II.5. Stručno osposobljavanje predavača za romski jezik (Mjera 3.6. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Pedagoški zavodi (entitetski i kantonalni) nisu izvršili odabir osoba, koje izražavaju želju da završe stručno osposobljavanje za predavače romskog jezika te samim tim nije ni izvršena edukacija. Razlozi koje navode nadležna ministarstva su različiti. Npr. nepostojanje instrukcija nadležnih vlasti za provođenje ovih aktivnosti (ne navode koje su to nadležne vlasti), nepostojanje katedri za romski jezik u Bosni i Hercegovini, sredstava za edukaciju nisu osigurana (USK). TK ne raspolaže sa podacima zašto takav odabir nije izvršen, HNK navodi da takva potreba nije iskazana u smislu zainteresovanosti učenika za učenje romskog jezika, dok Brčko Distrikt nije imao sličnih zahtjeva za stručno osposobljavanje.

Ministarstva obrazovanja navode da bi se visokoškolske institucije, obzirom na njihove nadležnosti, trebale baviti stručnim osposobljavanjem predavača za romski jezik i istovremeno daju prijedlog da se takva pitanja riješe na nivou univerzitetske zajednice Bosne i Hercegovine, u partnerstvu s obrazovnim vlastima.

Minsitarstvo obrazovanja TK predlaže raspisivanje javnog konkursa, nakon čega bi se izvršio odabir osoba za stručno osposobljavanje predavača za romski jezik uz, istovremeno, obezbjeđivanje sredstava za realizaciju navedenog, a u partnerstvu sa međunarodnim fondacijama i višim organima vlasti. Ministarstvo obrazovanja KS je stava da treba organizovati okrugle stolove, studijske posjeta u funkciji razmjene iskustava i jačanja međunarodne saradnje i da se na taj način može riješiti pitanje stručnog osposobljavanja predavača romskog jezika.

II.6. Kroz regionalne inicijative uspostaviti saradnju sa katedrama u regiji (Mjera 3.7. RAP- a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Saradnja sa katedrama u regiji kroz regionalnu saradnju nije uspostavljena.

Institucije koje su nadležne za sprovođenje regionalnih inicijativa su univerziteti, koji po mišljenju nadležnih ministarstava nisu uspostavili saradnju, iako imaju mogućnost regionalne saradnje kroz veliki broj različitih projekata, naučne i kulturne saradnje s univerzitetima iz

zemalja okruženja i EU. Također, ovu saradnju mogu uspostaviti i romska udruženja u saradnji sa koordinacijskom ulogom Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice.

Prijedlozi za uspostavljanje saradnje sa katedrama u regiji kroz regionalne inicijative, u skladu sa RAP-om BiH o obrazovnim potrebama Roma su, između ostalog, prepoznavanje interesa za izučavanje jezika, kulture i tradicije najbrojnije nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini, koja je po mišljenju brojnih relevantnih istraživanja marginalizirana i diskriminirana. Navodi se i da je odnos prema manjinama, zapravo, mjera demokratičnosti određene zajednice, dok se akademska zajednica u Bosni i Hercegovini navodi kao subjekt, koji ima mogućnost da mijenja stanje u ovoj oblasti. Predlaže se da Ministarstvo civilnih poslova objavi zbornik svih katedri u regiji s opisom aktivnosti i učini ga dostupnim svim ministarstvima obrazovanja. ***Posebno važna konstatacija dolazi od strane BD, koji navodi da u BD postoji smjer Romanologija na Internacionalnom Univerzitetu, ali nema dovoljno studenata koji bi pristupili navedenoj katedri.***

II.7. Promoviranje kulture i historije/istorije Roma kao vannastavne aktivnosti (Mjera 3.8. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Nadležna ministarstva navode, osim KS, da su promovirala kulturu i historiju/istoriju Roma u okviru vannastavnih aktivnosti u skladu sa RAP-om BiH o obrazovnim potreba Roma.

Promoviranje kulture i historije/istorije Roma, kao vannastavne aktivnosti, u skladu sa RAP-om BiH o obrazovnim potrebama Roma, ministarstva obrazovanja navode da je moguće ostvariti na sljedeći način:

- USK je stava, da bi trebalo obavezati škole da kroz realizaciju svojih programa vannastavnih aktivnosti, kulturne i javne djelatnosti, uzmu u obzir kulturu i tradiciju svih naroda i nacionalnih manjina koje žive u BiH, bez obzira da li neku školu pohađa dijete koje je pripadnik neke nacionalne manjine te izraditi nove priručnike za nastavnike, pošto postojeći nisu dovoljni za kontinuiran i sistemski rad na promoviranju vrijednosti zajedničkog života, uvažavanja različitosti, drugih i drugačijih, kulture tolerancije i međuetničkog dijaloga;
- TK navodi da bi trebalo osnovati sekcije po školama za te aktivnosti;
- HNK je mišljenja da je potrebno da kurikulum bude postavljen kao mreža dobro definisanih ciljeva nastave i očekivanih ishoda učenja;
- KS je mišljenja da se takve aktivnosti mogu realizirati kroz obilježavanje romskih praznika u svim školama te upoznavanje kulture Roma kroz kulturne manifestacije koje organizuju romska udruženja;
- DB smatra da Referent za romska pitanja koji je uposlen u Odjeljenju za obrazovanje treba da u svim školama, u kojima ima djece Roma, pokrene pitanje intenzivnijeg rada na promoviranju kulture i historije/istorije Roma.

II.8. Izraditi Priručnik za nastavno osoblje u cilju njihovog upoznavanja sa romskom tradicijom, kulturom i običajima (Mjera 3.9. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma)

Nadležna ministarstva nisu izradila priručnik za nastavno osoblje u cilju njihovog upoznavanja sa romskom tradicijom, kulturom i običajima u skladu sa RAP-om BiH o obrazovnim potrebama Roma, a razlozi za takvo postupanje se opet dijele u dva segmenta. Prvi segment su razlozi finansijske prirode i ne iskazivanja interesa i potreba, posebno romskih udruženja.

Drugi segment jeste stav da bi projekte ove vrste trebalo raditi zajednički na nivou Bosne i Hercegovine, u partnerstvu sa međunarodnim organizacijama koje djeluju u Bosni i Hercegovini (OSCE, UNICEF i ostali) te predstavnicima nevladinog sektora.

Prijedlozi za izradu Priručnika za nastavno osoblje, u cilju njihovog upoznavanja sa romskom tradicijom, kulturom i običajima su sljedeći:

- USK smatra da bi bilo potrebno okupiti kvalificirane i kompetentne stručnjake za oblast romske tradicije, kulture i jezika, ali i stručnjake iz oblasti pedagogije, didaktike i metodike, koji će svakako uključivati i stručnjake romske nacionalnosti, koji mogu osmisliti i realizirati kvalitetan priručnik, te dodatno educirati nastavnike za njegovu primjenu u školama;
- TK je mišljenja da bi se takvo pitanje moglo riješiti u saradnji sa drugim ministarstvima, akademskim zajednicama i romskim NVO ,koje se bave pitanjem romske kulture, tradicije i historije, te pokušati izraditi priručnik za nastavnike;
- KS navedenom pitanju pristupa na način, da se obezbijede finansijska sredstva na nivou države i napravi jedinstven priručnik za cijelu Bosnu i Hercegovinu, ostvarivanjem saradnje sa nevladinim organizacijama, edukacijom profesionalaca koji žele da se bave edukacijom Roma i koji na bilo koji način rade sa romskom populacijom.

III. ZAKLJUČAK

Zadnji Izvještaj o provođenju Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma za školsku 2015/2016., ukazao je da su nadležna ministarstva obrazovanja u Bosni i Hercegovini poduzela uglavnom ograničene aktivnosti u pogledu direktne podrške efektivnoj implementaciji cilja 3 RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma koji glasi „Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije/istorije“.

Iako je Standardizacija romskog jezika u Bosni i Hercegovini već realizirana (2013), što je izuzetno važna aktivnost u cilju provođenja svih mjera cilja 3. RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma, vidljivo je, da se Romski jezik još uvijek ne izučava u osnovnim i srednjim školama, ni kao maternji jezik niti kao fakultativni predmet.

Izrada stručne literature o historiji/istoriji, kulturi i jeziku Roma predstavlja, između ostalog, jednu od temeljnih mjera RAP-a BiH, za očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i

historije/istorije. Sva nadležna ministarstva obrazovanja, koja su učestvovala u ispunjavanju upitnika, jedinstvena su u stavu da postojeća literatura i sve ono što se u širem smislu može podrazumijevati stručnom i naučnom literaturom o historiji/istoriji, kulturi i jeziku Roma, ne zadovoljava potrebe romske nacionalne manjine. Nova stručna literatura o historiji/istoriji, kulturi i jeziku Roma nije izrađena, a ne postoje ni zvanično iskazane potrebe za istom. Problem se ipak prevazilazi korištenjem već dostupne literature. Međutim, usljed cjelokupne iznimno teške socijalne, kuturne i ekonomske situacije u Bosni i Hercegovini, razlozi koji su spriječili izradu stručne literature za romsku manjinu, u prvom redu, su finansijske prirode. Sa druge strane, uočeno je i „nedovoljno razumijevanje“ postojanja potrebe za stručnom literaturom za romsku manjinu te „manjak motivacije“ za izradu literature od strane potencijalnih autora, što bi moglo ukazivati, na nedovoljnu senzibilizaciju prema navedenim pitanjima.

Navedeni nedostatak finansijskih sredstava u najvećoj mjeri onemogućava nadležna ministarstva da pitanju kulture, tradicije i jezika romske nacionalne manjine priđu na način koji će pružiti značajnije rezultate. Dodatne mogućnosti za obezbjeđivanje finansijskih sredstava u cilju izrade navedene literature, ministarstva obrazovanja vide u projektima Evropske unije za integraciju Roma u Bosni i Hercegovini, te mogućnost uključivanja u projekte partnerstva sa nevladinim organizacijama i kroz IPA projekte. Međutim, nije naveden egzaktno odgovor, zašto se takvim i sličnim prijedlozima već ranije nije pristupilo.

Iako su pojedina nadležna ministarstva već počela pripreme za uvođenje romskog jezika, kao fakultativnog predmeta izradom akcionih planova o obrazovnim potrebama Roma (USK i DB), gdje je učenje romskog jezika predviđeno kao dopunska nastava na romskom jeziku, praksa izučavanja romskog jezika je nedovoljna i realizira se isključivo kroz projekte putem saradnje sa nevladinim organizacijama.

Posebno je važno naglasiti da je izražena potreba za zakonskim rješenjima na nivou Bosne i Hercegovine, pri čemu bi se obezbijedio okvirni nastavni plan i program (NPP), stručni kadar za realizaciju nastave, neophodna literatura na romskom jeziku, te standardi za edukatore. Samim tim, prijedlozi za alternativna rješenja izučavanja romskog jezika su više ustanovljavanje već navedenih potreba, a manje nova inovativna rješenja (uvođenje dodatne/dopunske nastave, sekcije slobodnih aktivnosti, te neformalno obrazovanje, koje bi se realizovalo u saradnji sa nevladinim sektorom).

Pedagoški zavodi (entitetski i kantonalni) nisu izvršili odabir i stručnu edukaciju osoba koje izražavaju želju da završe stručno osposobljavanje za predavače romskog jezika. Kao razlog za takvo postupanje, osim već naznačenog finansijskog nedostatka, navodi se i nepostojanje instrukcija nadležnih vlasti za provođenje ovakvih i sličnih aktivnosti, nedovoljno uključivanje visokoškolskih institucija, organizacija okruglih stolova, ali i vrlo važno osnaživanje romske zajednice u cilju iskazivanja potrebe za izučavanjem romskog jezika, jer se u praksi dešava da se djeca/roditelji ne izjašnjavaju kao Romi.

Saradnja sa katedrama u regiji nije uspostavljena zbog, kako se navodi, izričite nadležnosti univerziteta, do nedovoljnog prepoznavanja interesa za izučavanje jezika, kulture i tradicije

najbrojnije nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini, koja je po mišljenju brojnih relevantnih istraživanja marginalizirana i diskriminirana.

Kultura i historija/istorija Roma, se u najvećoj mjeri promovira u okviru vannastavnih aktivnosti u skladu sa RAP-om BiH o obrazovnim potrebama Roma. Iako se u mnogim školama slične aktivnosti sprovode i uz obilježavanje značajnijih datuma iz romske historije, nastojeći to postići kroz postojanje interkulturalne perspektive u školskim aktivnostima, ipak nema dovoljno sistemskih aktivnosti koje bi doprinjele promociji kulture i tradicije romske nacionalne manjine.

I po tom pitanju nadležna ministarstva se više baziraju na prijedloge šta bi trebalo uraditi, a manje šta je do sada urađeno. U tom smislu, smatraju, da bi trebalo obavezati škole na sprovođenje navedenih aktivnosti, ponovno apeluju da je potrebno izraditi nove priručnike za nastavnike pošto postojeći nisu dovoljni za kontinuiran i sistemski rad na promoviranju vrijednosti zajedničkog života, uvažavanja različitosti, drugih i drugačijih, kulture tolerancije i međuetničkog dijaloga. Usljed navedenog, priručnik za nastavno osoblje, u cilju njihovog upoznavanja sa romskom tradicijom, kulturom i običajima, trebalo bi da bude rezultat zajedničkog projekta na nivou Bosne i Hercegovine, a u partnerstvu sa međunarodnim organizacijama koje djeluju u Bosni i Hercegovini (OSCE, UNICEF i ostali) te predstavnicima nevladinog sektora. Više je nego očigledno da bi u smislu kvalitetne izrade priručnika, jedinstvenog za cijelu Bosnu i Hercegovinu, trebalo okupiti veći broj stručnjaka, nevladine organizacije te obezbijediti finansijska sredstva na nivou države.

Sama školska literatura za izučavanje romskog jezika bi zahtijevala više aktivnosti kao: osiguranje školske literature za izučavanje romskog jezika, obezbjeđivanje finansijske podrške, moguće korištenje literature iz susjednih država, planiranje aktivnosti za izradu vlastite literature, osiguranje dodatne podrške za izradu kvalitetne literature, uspostavljanje saradnje na državnom nivou sa OSCE-om, kreiranje literature od strane stručnjaka, iskorištavanja postignuća i preporuka ostvarenih tokom studijskih posjeta u okviru projekta CARE International, saradnju sa romskim udruženjima u cilju pružanja podrške za izradu iste, udžbenike, bukvaru i čitanke za osnovne i srednje škole i izradu abecede na romskom jeziku.

IV PREPORUKA

Iz date Informacije o rezultatima istraživanja o razlozima ne provođenja cilja 3 RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma koji glasi: Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije/istorije, na temelju upitnika, kojeg je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice uputilo nadležnim ministarstvima obrazovanja u BiH proizilazi preporuka, da se na nivou države Bosne i Hercegovine donese Okvirni akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma, koji bi posebno trebao da tretira pitanje jezika, kulture, historije/istorije i tradicije Roma, te koji bi imao ujednačene standarde za sva nadležna ministarstva.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 135. sjednici održanoj 6. 3. 2018. godine, razmotrilo je Informaciju o rezultatima istraživanja koje se odnosi na razloge neprovođenja Cilja 3 Revidiranog akcijskog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma, koji glasi: “Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i istorije/historije” te u vezi s tim **zaključilo:**

1. Usvaja se Informacija o rezultatima istraživanja koji se odnose na razloge ne provođenja cilja 3 Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma koji glasi: “Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i istorije/historije”;
2. Zadužuje se Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine da pri izradi Okvirnog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma posebno tretira pitanje jezika, kulture, istorije/historije/povijesti i tradicije romske nacionalne manjine.